

Hızırla Kırk Saat'ten “Ay Bölme Şiiri”

Şaban ABAK

Modern Türk şiiri olgunluk çağına Sezai Karakoç'la ulaştıysa bu biraz da *Hızırla Kırk Saat* adlı şaheserle belirginleşmiştir diyebiliriz. Söylemek bize düşmez belki fakat *Hızırla Kırk Saat*, Karakoç'un kendi şiirleri içinde de zirveler üstünde bir zirvedir âdeta.

Bu yazıda, numaralandırılmış 40 şiirden oluşan sözkonusu eserin 31'inci şiiri üzerinde duracağım.

Kitap, bir şiir kahramanı olarak Hızır'ın insanlık tarihi içinde kronolojik olmayan seyahatinden 40 sahne üzerine kurulu bir “mesnevi”dir. 31 numaralı bölüm ise Peygamber efendimizin mucizelerinden birini; ay bölünmesi (şakk'ul kamer) mucizesini konu edinmektedir. Devamındaki bölümde ise ana konu Miraç'tır.

Bu muhteşem şiir, Karakoç'u “büyük şair” yapan abidelerden de biridir. Bir lirizm şaheseri olan bu şiir şairin ele aldığı konuya olan derin imanından, yaratılıştaki eşsiz şairlik kumaşından ve Türkçeye olağanüstü hâkimiyetinden güç alan gerçek bir coşkunluk ve ahenk pınarıdır.

Şiir tarihimizde yüzyıllar boyu veznin ve kafiyenin gölgesinde kalmış olan “ses” ve “ahenk”, bu şiirde biçimsel unsurlara yaslanma kolaylığı sonucu olarak değil; sağlam bir poetik temele oturmuş saf şiirin kendi iç dinamiklerinden doğmaktadır. Sezai Karakoç'la başlayan yeni dönemin şiirinde kafiyenin iç çekilmesinin, akıcı ve coşkulu ahengin, imgeyi oluşturan yapısal unsurların hem anlamlarının hem de içerdiği seslerin çağrışımından hareketle kurulmasının üstün bir örneğidir.

Arka planında dinî ve tarihî bir tema bulunduğu hâlde asla tahkiyeye düşmeyen, vaaz vermeyen yine de bütün ihtişamı ve güzelliğiyle bize her şeyi apaçık anlatan, tarihsel ve toplumsal olanı duyumsatan, yaşatan bir şiirdir.

‘Şiir ve dua’, ‘şiir ve rüya’ yahut ‘şiir ve sihir’ gibi başlıklar altında yazılmış metinler özünde bu şiiri tarif etmekte, yazılacak olanlar için de yine bu şiir örnek bir inceleme konusu olarak önümüzde durmaktadır.

Şüphe içinde kıvrananların ve inanmak için bir mucize isteyenlerin ısrarı,

"Bize ayı böl dediler

Ayı böl bizi inandır dediler" mısralarının şiirde tekrar edilmesiyle karşılık bulurken bu tekrar, birazdan gerçekleşecek mucizenin şok edici, şaşırtıp büyüleyici etkisine de hazırlamaktadır bizi.

Devamında şiiri sanat yapan bütün unsurların sağanak gibi yoğunlaşması, buluş ve söyleyişteki yeniliklerin ritmi ve dozu gittikçe artmakta, böylece anlatılan olaylarla anlatılış biçimi örtüşüp bütünleşmektedir. Bu örtüşme sayesinde şiir, ayın bölünmesinin şiiri olduğu kadar bir 'ay bölme şiiri'dir de.

İlk bölümde insanların bu büyük şölene, bu "dernek" toplantısına koşuşmaları ve konum alışları tasvir edilmektedir. Ardından böyle bir mucize istemeleri, tarihin akışı içinde insanlığın şahit olduğu şeref sayfaları yorumlanarak gerekçelendirilmekte, ikinci bölümde ise bu isteğin yerine gelmesi için dua/şiir özdeşliği de sağlanmış olarak çarpıcı yakarışlar yer almaktadır. Fakat bu iki bölüm iç içe geçmiş hâlde ya da ikişer kere tekrarlanmış -ve arada Fransızca "Batı Korosu" başlıklı bölüme de yer verilmiş- olarak sıralanmaktadır.

"Böl ayı yıkalım ayın ve Ev'in içindekileri

Atalardan miras biçimleri

Tazeleyelim beyaz badanayı

Döndürelim üzümü üzüm sınırına

Kanı kan sınırına

Anne diyelim kardeş diyelim çocuk diyelim kadınlara

Sıfır yüzdesinde tatalım faizi

Gömmeyelim toprağa

Varlığından utandığımız kızı

Böl ayı kurtar sarahlıları

Ay çarpmışları"

Bu alıntıda eskiden hüsnütalil dediğimiz 'yeni ve güzel bir sebeple açıklama sanatı'yla şiirin en temel yapı taşı olan mübalağa (burada "yüceltme" anlamında) sanatı, neredeyse her kelimedede saklı geniş bir kültürel arka planla birlikte verilmektedir.

Yukarıda ilk mısradaki "...yıkallım ayın ve Ev'in içindeki yapıları" ifadesinde "Ev" kelimesi Kâbe'deki putlara açık bir göndermedir. "ayın içindeki yapılar" ise Ay'a, Güneş'e, yıldızlara tapınma biçimindeki putperestliklere işaret ediyor olmalıdır.

Üzümün üzüm, kanın kan sınırında tutulması, eşyanın ve tabiatın yaratılış amacıyla uyumlu doğal dengesinin gözetilmesi gerektiği düşüncesinin ifadesidir. Fakat bu bölümün sürpriz mısrası "Sıfır yüzdesinde tatalım faizi"

buluşudur. Burada faizin de âdeta eşyanın doğasında kendiliğinden var olan bir olgu olarak ele alınışını görüyoruz.

Bu mısra üzerine düşünürken Sezai Karakoç'un "maliyeci şairlerden" olduğunu, *İslam Toplumunun Ekonomik Stürktürü* adlı bir eserinin bulunduğunu da hatırla tutmak gerekiyor.

*"Bir sülün
Gibi elim sana dönerse
Ay bölün*

*Bir gülün
Ateşten geçişinde
Ne taşıdığını yüreğinde
An bölün*

*Ocakların ağıtını yansı
Babasız kalan çocuklar için
Ay bölün!"*

İşaret parmağı ileriye gösteren sıkılmış bir elin görünümüyle, yumruk gibi toparlak gövdesine karşın uzun ve zarif boynu ile bilinen sülün kuşunun görünüşü arasında benzerlik kurulmuştur.

Gündoğmadan'da 10 sayfalık bir yer kaplayan bu uzun şiirin (s. 248-257) dördüncü sayfasında başlayan kısımda ise Ay'ın bölünüşünün bütün boyutlarıyla ele alınıp yorumlandığı ve anlamlandırıldığı bölümler yer alıyor.

Şiirde Ay'ın bölünüşüyle ilgili yapılmış benzetme çeşitlemeleri, büyük şiirin saf ve soylu cevherinin kelimeleri elmas pırlantalara dönüştürücü simya sanatının da muhteşem örnekleridir.

*"Ay savaş gömleğidir
Yırtılır kılıcımızın ucundaki
Bir hız buğusundan"*

Kılıçla değil, olağanüstü keskinlikteki kılıcın büyük bir ustalıklarla kullanılmasıyla doğan "hız buğusu" ile kesiliveren ince bir gömlek!

*Ay bir lades kemiği
Kırılır iki parmağımızın arasında
Bu ziyafette"*

Ya da sadece iki parmakla çıt diye kırılıveren ince bir lades kemiği! Seçilen kelimelerle ayın bölünüşünün kolay, zahmetsiz, hemencecik yapılıveren bir iş olduğu fikrinin anlatımına kuvvet kazandırılmıştır.

Sezai Karakoç şiiri, yeni şiirimize "görselliği" de getirmiştir. Şiir cümleleriyle yapılmış sinematografik sahne çizimlerine sıkça rastlarız tasvirlerde.

"Ay bir yaydır
Örümcek ağı gibi ipekten
Düşer bir kuş tüneğinden
Yoksula un öğüten
Kuş saçaklı değirmen
Olan kucağımıza

Ay yeni doğmuş
Ölü anneli
Bir çocuk gibi
Teslim edilmiştir bize"

Hatta fotoğraf ve sinema sanatından ödünç alarak kullanırsak; Karakoç şiirde "kadraj" da kullanmaktadır. Baştan sona soyutlanmış görselliklerle ilerlerken şiir, kamera bir an bu kadrajlanmış bölümde duraksar gibi olmaktadır.

Ya da ben "görüntüyü" o noktada bir süre durdurmak istiyorum.

Yukarıda alıntıladığım bölümün içine yerleştirilmiş şu iki mısraya, sadece bu iki mısrayı görececek bir çerçeveden bakalım:

"Yoksula un öğüten
Kuş saçaklı değirmen"

Oluğundan akan coşkunun ve çağılıtlı suyuyla, aşk uğultusuyla dönen taşıyla kendini yoksullara adanmış bir değirmen! Kuş saçaklı! Böyle bir değirmen tasviri, bu altı kelimeyi müstakil bir şiir yapmaktadır. Şiirin içinde ara şiircik gibi.

Ayın bölünüşünün kolaycılık yapılışı duygusuna kuvvet kazandırıcı kelime seçimini burada da görüyoruz. Örümcek ağı, tüneği, ipekten, öğüten, değirmen ve kucağımız gibi kelimelerdeki "ğ" ses tekrarıyla aynı zamanda yumuşaklık hissi ve ona bağlı olarak (kuş ve yoksul kelimelerinin de eklenmesiyle) şefkat ve merhamet duygusu verilmiştir. Son üç mısradaki geçen "ölü anneli yeni doğmuş çocuk" ise bu şefkate acıma ve sorumluluk duygusunu da eklemektedir.

Hızır ile Kırk Saat'in bu bölümünde Allah'ın yardımının bir simgesi, bir işareti olarak Hızır'ın adı üç kere geçmektedir.

Şiirin ilerleyen bölümlerinde ayın bölünüşüne bağlı olarak o anda ve daha sonraki zamanlarda gerçekleşen olaylar yine şiir mantığı içinde anılıp yorumlanmaktadır.

“Ay bir iftar gibi üzüm salkımında
 Dolaşan bir mimar mermer bir mimberde
 Döne döne inen
 Bir minareden
 Ayın bölünmesinden doğan Elhamra
 Ay bir zeytin dalı Kurtuba’da
 Mısır’da ışıklı bir hurma”

İnancı pekişen, şüphelerden kurtulan ve büyük bir aşkla hayata yönelen Müslümanların fetihlerini, eser ve uygulamalarını, yeni bir medeniyet inşa edişlerini simgeleyen olaylar Ay’ın bölünüşüne bağlı olarak ele alınır.

Karakoç bu şiirde bizzat Ay’ın bölünüş mucizesine de çok çarpıcı yeni bir yorum getirmiştir. Buna göre Ay’ın bölünmesi, esasen Allah’ın yardımının, merhametinin, sonsuz kudret ve kuvvetinin, şefkatinin ve sevgisinin de bir remzi, bir sembolik ifadesidir.

“Savaşlarda Kur’an okuyanlar
 Ayı parçalara ayırırlar
 İki ay parçasından
 İner ordular, iner asker”

Şiirde Ay bölünmesi üzerinden peygamber efendimizin sevgi, şefkat ve merhamet peygamberi oluşu fikri kuvvetle telkin edilmektedir. Peygamberimizin, çocukluk yıllarında kuzu çobanlığı da yapmış oluşuna gönderme yapan şu bölüm ise bütün şiirin belki en nahif, en coşku verici bölümüdür:

“Çoban vardır
 Kayalara oturur
 Kuzulara değmiş çubuğuyla
 Ayı böler
 Ay bölünür
 Açılırken güller”

Burada yine görsellik öndedir fakat biz sadece olayın dış çizgilerini ve biçimsel unsurlarını değil; ruhunu da görürüz. “Kayalara oturmuş”taki o büyük görev için pozisyon alışın ve konumlanışın anlamını da “Kuzulara değmiş çubuk”tan yayılan o ilahî enerjii de görürüz. Son iki mısrayı yine ayrı bir kadraj içinde görmek gerekir.

“Ay bölünür
 Açılırken güller”

Gül, Peygamber Efendimiz'in en bilinen remzidir. Ay da öyledir. Edebiyatımızda ve genel olarak halk kültürümüzde Güneş, vahyin ve vahiy kaynağının, Güneş'ten aldığı ışığı dünyaya yansıtan Ay ise Tanrı'dan aldığını insanlığa aktaran peygamberliğin remzi gibi kabul edilmiştir. Bayraklardaki ay ve güneş (yıldız) simgeleri de bu kültürün bir diğer yansımasıdır.

Şair Ay'ın bölünüşü olayının Gül'ün açıldığı sırada gerçekleşeceğini söylerken modern anlamda bir tür "tarih düşürmeyle" bu mucizeyi gerçekleştirecek olan Peygamber'in kimliğini söylemiş ve bu tarihsel simgeselliği de hatırlatmış olmaktadır.

Fakat asıl çarpıcılık bir gülün açılışının, tıpkı Ay'ın bölünüşü gibi apaçık bir mucize olduğunun söylenmesindedir.

"Ay bölünür
Açılırken güller"

Saf şiirde söz tasarrufu örneği de olan bu dört kelime, eskilerin sehl-i mümteni dedikleri, derin, yoğun, karmaşık ve uzun bir konuyu kolayca söylenmiş duygusu verecek biçimde açık ve sade söyleyebilme sanatıdır aynı zamanda.

İnkârcılara, "bütün bunlar bir tılsımdır" diyenlere karşı ise Ay'ı tekrar tekrar süreklile bölmek gerekmektedir.

Şiir, insanlığın bu ödevini hatırlatarak sona erer:

"Yak yıldızlarımı ayımı ey kutlu gece
Bir kurban gibi yeniden başlamak gerekiyor işe".